

KURT MOTİFİNİN TÜRK MENŞE EFSANELERİNDEKİ ANLAMI ÜZERİNE

About the Meaning of the Motif Term and the Wolf Motif
in Turkish Origin Myths

Dr. Namık ASLAN*

ÖZ

Başlığın sınırladığı alan içinde kalmak düşüncesiyle Thompson'un motif kavramı bağlamında söylediklerinin ana hatlarıyla ifade edildiği makalede, Türk kök efsaneleri ve destanlarında kurt motifinin tezahürü üzerine yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir. Kurdun, "totem" olmadığı iddia edilen yazıda, iddia bağlamındaki deliller ve izahlar yer almıştır. "Ongon" ve "töz" kavramlarının Türk ölüm kültürüyle ilişkisine işaret edilmiş, ongonların türeme bağlamında "ecdat hayvanlar" olmadıkları görüşüne yer verilmiştir. Makalenin temel tezi olarak, Bozkurt'un Türk menşe efsanelerinde ve destanlarında "Tanrı'nın suretine girdiği varlık" olduğu sebebiyle kutsallık arz ettiği iddiası, ispata çalışılmıştır. Bu halin Eski Türklerde bir "hulül" inancı olmaktan çok, İslam tasavvufundaki "vahdet-i vücüt" felsefesiyle örtüştürülebileceğine işaret edilmiştir. Türk menşe efsanelerinin temel kabulünün, Tanrı'nın Türk milletinin hayat ve istikbali ile ilgilenen ulu varlık merkezinde olduğunun vurgulandığı makalede, bu ilgilenmenin muhtelif devirlerde, Türkler tarafından ilahi nizamın gerekliliği olarak yorumlandığına işaret edilmiştir. Atilla'nın "Tanrının kırbağı" olarak adlandırılması, Bilge Kağan'ın kendisini "kişiogölünü yönetmekle" vazifeli bilmesi ve Osmanlı padişahlarının kendilerini "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi" olarak sıfatlandırmalarının aynı kaynaktan beslenen düşünceler olabileceğine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kurt motifi, töz(s), ongon, totem, ecdat hayvan

ABSTRACT

In the line with the limitation of the title, in the paper where Thomson's description about the term of motif is substantially investigated, the evaluations about the creation of wolf motif in Turkish belief and epics are examined. It is asserted in this paper that the wolf is not a töz, ongon or totem together with the explanations. It is claimed that the terms of "Ongon" and "töz" are related to Turkish death cult, moreover in the context of reproduction in ongons, the idea that ongons are not ancestor animals is subjected. As the main hypothesis of the paper, the assertion that Grey wolf is holy because of being a creature in the manner of God in the Turkish myths and epics is tried to be proved. It is pointed that this case is related to the philosophy of oneness of existence in Islamic mysticism more than being a belief of penetration in ancient Turks. In the paper which focuses on God as the holy presence taking care of Turkish life and future, the basic acceptance of Turkish myths is pointed as the necessity of divine order in different eras. It is emphasized that the ideas of calling Atilla as God's whip, Bilge Kağan with the belief of managing the human beings and Ottoman sultans characterizing themselves as God's silhouette in the world are arisen from the same origin.

Key Words

Wolf motif, töz, ongon, totem, ancestor animal

Halkbilim bağlamında Türk diline Batı'dan alınan, dilde pelesenk olurcasına sıklıkla kullanılan ancak ne olduğu hususu pek anlaşılamayan, çok kişinin kendince yorumladığı kavramlardan biri de "motif" kavramıdır. Türk dilinde bu bağlamda bir makaleye şiddetle ihtiyaç olmakla birlikte, bu yazı çerçevesinde

asıl vermek istediğimiz konuyu gölgeleyebileceği endişesiyle motifin ne olduğu meselesini burada tartışmayı uygun görmüyoruz. Ancak "kurt motifi" tabiriyle neyi anlatmaya çalışacağımızı ifade etmek için, Thompson'un motif kavramı bağlamında söylediklerini hülasa ederek vermeyi yararlı buluyoruz.

* Niğde Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, namikaslan@nigde.edu.tr

Motifler: Yazının toplum düzenine hâkim olmadığı dönemlerde, kültürler için bir tür muhafaza, ambar, hafıza vazifesi gören (masal, efsane, destan, hikâye, fıkra, bilmece, türkü, mani, atasözü, deyim vb gibi) estetik dil yaratılarının büyüleyici yapı taşlarıdır. Estetik kültür yaratılarının en küçük unsuru yani; kristalize olmuş, yoğunlaşmış kültür çipleridir. Kültürün sırlar hazinesinin şifreleridir. Dinleyenleri mest edici illüzyon unsurlarıdır. Dimaçları hipnoz derecesinde saran büyüleyici renklerdir. İrkiltici uyarıcılar. Yaşamak için hayallerden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan hari kalardır(Thompson1951:415).

Kalıp da diyebileceğimiz bu yapı taşları hemen bütünüyle evrensel olup, tüm kültürlerdeki işlevleri de aynıdır. Bu unsurlar, estetik yapılara (efsane, destan, masal, hikâye, fıkra, bilmece, türkü, mani, atasözü, deyim, ...) yoğunluk kazandıran işleviyle evrensel olmakla birlikte, kültürlere özgü simgeleyişler ölçüsünde de millidirler. Yani, motiflerin evrensel boyutundan başka bir de kültürel boyutları vardır(Aslan2006:9-11). Mesela, at motifi evrensel, “Kırat” motifi Türk destanlarına özgüdür. Akıllı ve kurnaz çocuk motifi evrensel, “Keloğlan” motifi Türk masallarına özgüdür. Cengâver kız motifi evrensel, “Arabüzengi” Türk halk hikâyelerine özgüdür. Kurt motifi evrensel, “Bozkurt” motifi Türk kök efsaneleri ve destanlarına özgüdür.

Motiflerin evrensel boyutları, üzerlerine projeksiyonlar tutarak ortaya konulabilir. Kültürel boyutlarını görebilmek ise, ancak içeriden aydınlatılmakla mümkündür. Bir motifin, anlatılarında yer aldığı kültür içerisinde neyi simgelediğini çözmek, o kültürün harikalar dünyasına girmek demektir. O kültürü binlerce yıldan beri var eden sırlara ermek demektir. Onun içindir ki, “Motif” kavramını anlamak ve anlatı içerisindeki fonksiyonunu çözümlenmek son derece

önemlidir. Kısacası motif; “hikâye etmenin en küçük unsurudur” diyerek içerisinden çıkılacak bir olgu değildir.”(Aslan 2006)

Kurt motifinin Türk destanlarında ne mana arz ettiği konusu öteden beri araştırmacıların dikkatini çekmiş, pek çok kişi(bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir) konu üzerine görüş ileri sürmüştür. Türkoloji çalışmaları bağlamında söz konusu motifin önce yabancı araştırmacıların dikkatini çekmiş olabileceğini mantıklı görmekle birlikte, Jean-Paul Roux’un görüşleri haricindeki kaynakları doğrudan değerlendirebilme imkânı bulduğumuzu söyleyemem. Ancak yabancı araştırmacıların görüşleriyle ilgili olarak, Ünver Günay ile Harun Güngör tarafından hazırlanan “Türklerin Dinî Tarihi” adlı çalışmadan büyük ölçüde yararlandığımızı belirtmek isterim.

Kurdu, “ecdat hayvan” bağlamında değerlendiren Roux, daha sonra “boğanın” yerine kaim olduğu görüşündedir(Roux 1994: 153). Roux, P. J. Strahlenberg, N.Shechukin, Chodzidle, Zelenin, Zolatarev, Potapov, Keppers, Haeckel, Gunda gibi yabancı araştırmacılar başta olmak üzere, Ziya Gökalp ve onun yolundan giden M. Fuad Köprülü, Osman Turan ve Mehmet Eröz gibi Türk kültür, din ve tarihi üzerine önemli çalışmalar yapmış olan bilim adamları, geleneksel Türk dininin menşei formunu totemizme bağlamışlardır (Günay-Güngör1997: 92). Araştırmacıların bu bağlamdaki görüşlerinin, kurdun totemliği merkezinde birleştiğini belirtmek isteriz.

Kurt motifinin Türk destanları bağlamında, Türk diliyle yapılan ilk değerlendirmeleri Köprülü’ye aittir. Köprülü, Çin kaynaklarında yer alan Göktürk menşei efsanelerini aktardıktan sonra; “... *Bütün bu âyinler, <<Tukkie>>lerin kendilerini <<Kurt nesli>> saydıklarını, yani kurdu kendileri için*

bir <<Ongun=Totem>> bildiklerini göstermektedir. Oğuz Destanında da mühim bir mevki olan Kurd'un <<Tu-kiie>> menkıbelerinde bu kadar ehemmiyet kazanması işte bundan dolayıdır” demektir (Köprülü 1981: 57-58).

Abdulkadir İnan, “Türk Rivayetlerinde Bozkurt” isimli makalesinde, kurdun “Türk millî kültü” olduğunu belirttikten sonra, Köprülü'nün konuyla ilgili tetkik ve tahlillerine atıfta bulunmuş, kutsi bir mahiyet arz eden kurt efsanesi unsurlarının bugünkü Türk kavimleri rivayetlerine nasıl yansıdığı hususunda etraflı bir çalışma yapılmadığından yakınmıştır (İnan 1987: 69).

Konuyu Türk destanları bağlamında değerlendiren araştırmacılardan biri de Nihat Sami Banarlı'dır. Bozkurdun Türk boyları arasında bütün Türklüğü temsil eden bir sembol olabileceğini belirten Banarlı, kurdun totem devri yaşayan Türklerin ongunu olduğunu söyler. Uygur, Göktürk destanlarından ve Oğuz Destanı'ndan örnekler vererek kurdun mahiyetini açıklamaya çalışan Banarlı; “Türkler, anayurtlarının bu müthiş varlığına önce Tanrı diye tapmışlar, sonra kendilerinin bozkurt soyundan geldiklerine, böylelikle birer bozkurt olduklarına inanmışlardır.” demektir (Banarlı 1971: 32).

Sonraki pek çok araştırmacının da otoritesini kabul edip görüşlerine aynen katıldığı Türklük bilimi için bir şans sayabileceğimiz değerli bilim adamı Ba-haeddin Ögel, “Türk Mitolojisi” adlı eserinin her iki cildinde de kurt konusunu (önemli görmesi hasebiyle) detaylı olarak anlatmak gereği duyar. Birinci ciltte; “Türklerin Kurttan Türeyişi”, ikinci ciltte ise; “Kurt ve Türkler” başlıkları altında hayli önemli materyal verir. Ögel, zaman zaman yorumlama yapma gereği duysa da aslında konu bağlamında olabildiğince vesika verme yolunu seçmiştir (Ögel 1995:111). Kurdun, totem devri

yaşayan Türklerin ongunu (tözü) olabileceği fikrinde olan Ögel; “Büyük devlet kurmuş olan Türklerde kurt, artık bir sembol haline gelmişti. Onlarda din ve totemizm izleri, çoktan kaybolmuştu. Kurt Göktürklerde, tuğlar ile bayrakların tepesinde yer almak yolu ile bir devlet sembolü olmuştu.” der (Ögel 1995:115).

Yukarıda verdiğimiz ilklerden günümüze “kurt motifi” üzerine pek çok araştırma yapılmış, tebliğ ve makale bağlamında bir hayli çalışma neşredilmiştir. Bunların hepsini burada değerlendirmeye imkânımızın olamayacağı aşikârdır. Hemen hepsinde de müşterek olan husus, kurdun mitolojimize kadar uzanan çizgide mühim bir motif olduğudur. Türk destanlarının atla birlikte en önemli unsurlarından biri (Gökyay 2000: CDXLVI) olduğu düşünülen kurdun; türeyişi sağlayan kurt (ata-kurt, ana-kurt), kurtarıcı kurt, cetlerine yardım eden ruh ve kılavuz kurt vasıfları ile tebarüz ettiği görüşü, araştırmacıların müştereklerindedir (Çobanoğlu1997:165-173).

Biz burada pek çok yazılı kaynaktan kolaylıkla bulabileceğiniz Türk kök efsanelerini yeniden yazarak konuyu uzatmayacağız. Göktürk prensiyle evlenen dişi kurt, Uygur prensiyle evlenen erkek kurt, düşmanlarının öldüremediği, yaz ve kış tanrılarının kızlarıyla evlenen kurdun (asenanın) oğlu ve nihayet Oğuz'la konuşup ordularını kılavuzluk eden gök yeveli erkek kurt (Ögel 1993: 13-57) tasarımlarını hatırlatmakla yetineceğiz.

“Türeme, soyu yok olmaktan kurtarma ve kılavuzluk etme” bağlamında Türk kök efsaneleri ve destanlarında yoruma dahi ihtiyaç duymayacak açıklıkta yer alan bu motifin, bütün tezahürlerinde müştereklik arz eden tek yönü Tanrısalıdır. Adının “Bozkurt” oluşu da bu Tanrısallığın en açık delilidir. Bozkurt, gök yeveli kurt, gökkurt gibi adlandırılmalarda “boz” veya “gök” nitelemeleri,

gök bağlamında renk teşbihi olduğu gibi, aynı zamanda Tanrısallık nitelemesidir (Aslan 2004: 37-44). Hemen belirtelim ki, kutsal olan, Tanrısallık olan kurt değil, “Gökkurt” veya “Bozkurttur”. Bu mitolojik tasarım, zamanla sembolleştiği için, yalnızca düşebilme korkusu, kabulü yaygınlaştırmış ve kurt lafzı tabulaşmıştır (İnan1987:625-627). Kurt yüzünün mübarek bilinişi, bu tabunun Dede Korkut Kitabı’ndaki yansımalarından başka bir şey değildir (Ergin 1989: 101). Bu tabu, zamanla pek çok bahadıra, alpa ve lider unvan ve ad olmuştur (Özönder 1999: 65-92).

Kurt, Türklerde “ongun” ya da “töz” olmadığı gibi hiçbir surette tapılan varlık da olmamıştır. Ongun ya da tözün boylarla ilgili olduğu aşikârdır (İnan1995:47). Oysa kurt, hemen bütün Türk boylarının ortak kabulü sayılabilecek yaygınlıkta bir değerdir. Kurda tapınmanın söz konusu olmadığı halde onu “totem” sayan görüş de dolayısıyla doğru değildir (Kafesoğlu 1984: 285). Ana kurt-ata kurt ve ecdat hayvan sanılan “ongun” kabulündeki kimi bulanık izler, yukarıda görüşlerini aktardıklarımız başta olmak üzere araştırmacıların büyük bir ekseriyetini (Roux, P.J.Strahlenberg, N.Shchukin, Chodzidle, Zelenin, Zolotarev, Potapov, Keppers, Haeckel, Gunda, ... , Gökalp, Turan, Eröz vb.), geleneksel Türk dininin totemcilik olduğu kabulüne (Günay-Güngör1997: 92), bu bağlamdan hareketle de kurdu “totem” sayma yanlılığına düşürmüştür.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Tanrısallık vasfı taşıyan “bozkurt” veya “gök yeleli kurttur”. Kaldı ki bu hal, Şeyh Galip’in “bana” redifli gazelindeki harika söyleyişle bir “tecelli-i cilveden” ibarettir (İpekten 1996: 38). Bir anlık, bir süreliktir. Yani semavi kitaplardaki Musa kıssasıyla alakalı kutsal Tuva’da, Tanrı’nın tecelli hâlidir. Bozkurt da işte bu bağlamda bir “şecer-i Türdür”. Daha

açık söyleyişle kurt (bozkurt, gökkurt), Tanrı’nın tecelli ettiği varlıktır. Bu hâl Türk düşüncesinin Tanrı tasavvuruyla alakalı olup, onu somutlaştırma algısının bir tezahürüdür (Günay-Güngör 1997: 41). Bu tezahür, Oğuz’a kılavuzluk edip konuşan, Dumrul’la Türkçe dilleşen, Kaygusuz’la senli benli söyleşen (Güzel 2004: 24) bir Tanrı tezahürüdür. Başka bir söyleyişle kurt, Tanrı’nın yeryüzüne inme ihtiyacı duyduğunda suretini tercih ettiği varlıktır. Belirtmek gerekir ki, bu tercihin kimi hâllerde “aslan” veya “boğa” olduğu durumlar da yok değildir. Ancak kurt suretinin, Tanrı’nın en çok büründüğü şekil olduğu, Türk kök efsanelerinin malumudur. İhtimaldir ki, özellikle “boğa-bozkurt” rekabeti kültürel oluşumun seyri içerisinde bozkurt lehinde gelişmiştir (Roux1994:153).

Türk kök efsanelerindeki Tanrı’yı somutlaştırma algısının hulûl inancıyla ilişkilendirilebileceği mümkün görünse de, bu tecelli halinin İslam tasavvufundaki “vahdet-i vücut” felsefesiyle daha çok örtüştüğü kanaatinde olduğumuzu belirtmek isterim. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu hal; bir tecelli hali, cilve halidir. Tuva’da Tanrı’nın tecelli ettiği çalının Tanrı sayılmadığı gibi, Türk tasavvuru da kurdu Tanrı telakki etmemiş ve sanıldığı şekliyle asla ona tapınma da söz konusu olmamıştır. Ancak Tur Dağı’nın kutsiyet kazanması paralellüğünde, “Tanrı’nın, suretinde tecelli ettiği Bozkurt” kabulünün, Türk boyları arasında yaygınlaşması ve bu bağlamda kurdu tabulaştırılması söz konusudur.

Türk boyları arasındaki ongon veya töz inanışları ise, “atalar kültüyle” alakalı olup, koruyucu ata ruhları bağlamında değerlendirilmelidir (İnan1995:42). Bu kült, ölümden sonraki hayat inancının Türkler arasındaki bir tezahürüdür. İslam’la da örtüşürülen bu inanç, özellikle Selçuklu mimarisinde kümbetler şeklinde vücut bulurken, muhtelif za-

ferlerimizde pek çok savaş efsanelerine de kaynaklık etmiştir (Sakaoğlu 2009: 179).

“Atalar kültü”; ölümün bir yok oluş olmadığı, ölenlerin akrabalarını terk etmedikleri, ihtiyaç hâsıl oldukça yaşayan akrabalarına yardım edecekleri inancından doğmuştur. Moğol etkileşimiyle “Ongon” şeklinde somutlaşan bu tasavvur, ölüm bağlamında canın (ruh-tın) beden değiştirme durumudur (Günay-Güngör 1997: 53). Yani ata ruhlarının, bedenine girmiş olabileceği düşünülen varlıklar, “ongon” kabul edilmişlerdir. Bu inanış aileden sülaleye, sülaleden de boylara intikal ederek, simgesel bir vasıf kazanmış olsa gerektir. Bize göre, her boyun bir ongonu oluşu bundandır. Eğer bu ongonlar zannedildiği gibi türeme bağlamında ata (ecdat hayvan) olsalar idi, onlarca-yirmilerce olmazlardı.

Moğollardaki algılanışı farklı olmakla birlikte, Türklerde “ongonlar”, ata hayvan olmayıp, ölümden sonraki hayat inancı bağlamında canın (tın) bedenine girdiği kabul edilen, yani ata ruhu taşıdığına inanılan hayvanlar olsa gerektir. Bilindiği üzere, bu koruyucu ata ruhları, çoklukla şamanlar aracılığı ile akrabalarını kötü emelli ruhlardan muhafaza ederler. Şamanların aracılığı olmadığı durumlarda, ata ruhlarının her an kendileriyle birlikte olmalarını temin için ise, onları “tösler, tangaralar” şeklinde evlerinin duvarlarına asmışlar veya damga simgecilğinde, sahip oldukları tüm varlıklara vurma gereği duymuşlardır (İnan1995:42). Bu damgalar koyun, koç, dağ keçisi, geyik, tavşan, ayı ve daha çok kuşlardan seçilmiştir. “Çeşitli kuşların, özellikle kartal sungur, Tuğrul, kaz gibi kuşların Türkler için önemi büyüktür.” (Gülensoy 1991:154). Bu koruyucu tılsımların, zamanla armalaştığı aşikârdır.

Sonuç:

Kurdun, Türk kültüründe, “millî kült” mertebesinde kabul görüp, kutsal addedilmesinin, bozkırın baş edilemeyen yırtıcısı olması sebebiyle ram olunan ve duyulan hayranlıkla tabulaştırılan bir varlık olmasına bağlanması, yeterli bir gerekçe olmasa gerektir. Gerek kozmolojik gerekse eskatolojik mitte, Bozkurt veya kurtla ilgili olarak doğa gözlemine yönelik işlevci benzetmelerin daha geriplanda kaldığı, kurdun Tanrı veya kutsalı ilişkili olduğu(Oğuz2009:51-56) düşüncesine aynen katıldığımızı belirtmek isterim.

Kurtların sosyal oluşları, lider kabul ettikleri yaşlı kurda bağlı olmaları, avlanış biçimleri, vb. özellikleriyle Türklerle benzetilmeleri masum gibi görünüyorsa da, bu benzetimlerin dahi iltifat olma ihtimalleri, bizce zayıftır. Türkler, “Bozkurt” bağlamındaki kabulleri sebebiyle bu benzetimlerden alınganlık göstermeseler de, komşularının onlarla ilgili olarak; “barbar-vahşi” manalarında kullanmış olmaları ihtimali göz ardı edilmemelidir. Zira Çinlilerin, “Kurt” lafzını Türkler için bir şecaat simgesi olarak kullanmış olabileceklerini düşünmek aşırı iyimserlik olur.

Yukarıda belirttiğimiz gibi kurt, Türklerde töz(s) ya da totem de değildir. Töslerin ölmüş yakınları simgeleyen keçeden, ağaç kabuğundan veya hayvan derilerinden yapılan semboller olduğu modern etnografik araştırmalarla belgelenmiş durumdadır (Günay-Güngör 1997: 52). Bu noktadaki muğlaklık, Moğol etkileşimi ile “tös” karşılığı olarak kullanılmaya başlayan “ongon” kelimesinin, “kök, menşe, aslı” karşılığını ifade ediyor olmasındandır (İnan1995:45). Ongonlar, Türk lehçelerindeki kullanılışıyla, türeme bağlamındaki “kök hayvanlar” olmaktan çok, zoomorfik ruh tasarımlı bağlamında, ölmüş ata ruhlarının

tecessüm ettiğine inanılan hayvanlar olarak değerlendirilmelidir.

Hayvan sürülerine zarar vermesi sebebiyle görüldüğü yerde öldürülme-ten çekinilmeyen, özellikle sıcak tutan postu sebebiyle muhtemelen avlanan kurdun da bir kutsallık taşıyamayacağı aşikârdır. Ancak sıklıkla vurguladığımız üzere, Tanrının suretine girdiği varlık oluşu bağlamında, kutsalın yaygınlık kazanması durumu söz konusudur. Kutsal olan kurt; Tanrı'nın, suretinde tecelli ettiği "Bozkurt"tur.

Türk menşe efsanelerinin temel ka- bulü; Tanrı'nın Türk milletinin hayat ve istikbali ile ilgilenen "ulu varlık" olduğu merkezindedir (Günay-Güngör 1997: 39). Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya ka- lan Göktürklerle, Uygurlara müdahalesi ve Oğuz'a yol göstermesi bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bu kabul bir "millî Tanrı" telakkisi olarak da düşünülme- melidir. Zira bu müdahale insanlık için, insanlık adınadır. Nizam-ı âlem için va- zifeli kılmak maksadıyla, yaratacağı ki- şiye ve dolayısıyla ondan türeyecek mil- lete, kendi ruhundan ruh üfleme için- dir. Atilla'nın "Tanrı'nın kırbacı" olma, Bilge Kağan'ın abidelerdeki veciz anla- tımıyla; "Tanrı'nın, yarattığı âlemi de- netlemeğe (kişioğlunu yönetmeğe) aracı kılmak için, kut verdiği kağan" olma ve Kaşgarlı'daki; "dünya milletlerinin idare yularının ellerine verdiği millet" (Ata- lay1992:3) olma düşüncesinin kaynağı da bu olsa gerektir. Halifeliği ukdelerine aldıktan sonra Osmanlı padişahlarının kendilerini "zıllı'llahı fil âlem" bilmele- ri de, bu kaynaktan muhtemel bir sızıntı olarak yorumlanabilir.

KAYNAKLAR

Aslan, Namık. "Halk Anlatılarında Motif ve Tip kavramı". *Erciyes Dergisi*. Sayı 347, (Kasım 2006):9-11.

Aslan, Namık. "Yozgat'tan Derlenen Masallar

Üzerine Bir Değerlendirme". I. Uluslararası Bozok Sempozyumu(basılmamış bildiri). Yozgat: 13-14 Mayıs 2006.

Aslan Namık. "Şekil Değiştirme Motifinin An- latılarımızdaki Bazı Yansımaları Üzerine". *Millî Folklor* 64 (Kış 2006):37-44.

Atalay, Besim. *Divanü lügat-it-Türk Ter- cümesi I.c*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1989.

Banarlı, N.Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971.

Çobanoğlu, Özkul. "Kılavuz Kurt Motifinin Tarihsel Bağlamlarda ve Günümüz Alevi-Bektaşî Tarihîyatlarındaki Yapısal ve İşlevsel Sürekliliği Üze- rine Tespitler". *Kadri Eroğan: Hacı Bektaş Veli Armağanı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültü- rü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, 1997. s.165-173.

Ergin, Muhtarrem. *Dede Korkut Kitabı I*. 2.Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1989.

Gökyay, O.Şaik. *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.

Gülensoy, Tuncer. "Türk Kültür Tarihinde Damgalar ve Taşçı İşaretleri". *Selçuklular Dev- rinde Kültür ve Medeniyet*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Tıp tarihi Enstitüsü Yayınları,1991, s.137-185.

Günay, Ünver-Güngör Harun. *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dinî Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1997.

Güzel, Abdurrahman. *Dini Tasavvufî Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

Inan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şa- manizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1985.

Inan, Abdülkadir. "Börü=Kurt ve Yok=Hayır Üzerine". *Makaleler ve İncelemeler I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1987.

Inan, Abdülkadir. "Müslüman Türklerde Şa- manizm Kalıntıları". *Makaleler ve İncelemeler I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1987.

İpekten, Haluk. *Şeyh Galip*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.

Köprülü, M. Fuad. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Ötügen Yayınları, 1981.

Oğuz, Öcal. "Kul Himmet ve Sözlü Geleneğin Ta- nıklığında Kozmogonik Mitin Eskatolojik Serüveni". *Millî Folklor* 84(Kış 2009):51-56.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi II*. Anka- ra: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.

Özönder Barutcu, Sema. "Türkler Ne Zaman Bir Millet İdi?" *Kök Araştırmaları*, 1/2, Güz 1999, Ankara, 65-92.

Roux, Jean-Paul. *Türklerin Moğolların Eski Dini*. Çev. Aykut Kazancıgil. İstanbul: İşaret Yayınları. 1994.

Thompson, Stith. *The Folktale*. New York:1951.